

PENDNAMA - KNJIGA SAVJETA IBRAHIMA ZIKRIJE UŽIČANINA

O našem kulturnom nasljeđu osmanskog perioda, koje se ogleda, između ostalog, i u bogatoj književnoj zaostavštini na orijentalnim jezicima (arapskim, turskom i perzijskom), pisao je određen broj autora.¹⁾ U tom kontekstu dopunjavana je i biografija Ibrahima Zikrije Užičanina, ali bez nekih bitno novih podataka.²⁾

Njegov spjev, *Pendnamu*, pronašli smo nedavno u jednom rukopisnom primjerku, pa će to upotpuniti dosadašnja saznanja o ovom našem učenom čovjeku i pjesniku. Ali, prije toga, radi podsjećanja, evo nekoliko biografskih podataka o autoru.

Ibrahim Zikrija Užičanin je rođen u Užicu 1210. (1795) godine. Kao dječak doveden je radi školovanja u Sarajevo. Po završetku nauka nastanio se u Beogradu, gdje je bio poznat pod nadimkom Kūčūk Aga (Mali Aga). Bio je derviš halvetijskog reda i stekao lijep ugled kao pjesnik i književnik. Od njegove uže porodice zna se samo za sina Šerifa Ahmeda koji se rodio 1239 (1824) godine. Ne zna se tačan datum smrti Ibrahima Zikrije. Navode se dvije godine, 1270 (1854) i 1283 (1876). Osim ovih nekoliko šturih, drugih podataka o njemu nema.

O njegovim proznim i poetskim djelima do sada se znalo za ova:

1. *Mawrid al-wuṣūl fī mawlid ar-Rasūl* - prozni komentar poznatog Sulejman Čelebijina (*Wasīlat an-naġāt*) spjeva o rođenju posljednjeg vjerovjesnika Muhammeda, kod nas poznatog kao *Mevlud*. Ovo je, koliko znamo,

---

1) Osim S. Bašagića (Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti, Svjetlost, Sarajevo, str. 201) i M. Handžića (Ibrahim Zikri, Glasnik IVZ III, 1935. br. 2, str. 92-98), u ispitivanju ove materije najdalje je otišao Hazim Šabanović, čiji su rezultati posmrtno objavljeni u djelu: Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima, Svjetlost, Sarajevo, 1973.

Na njegove rezultate nadovezuju se i ispitivanja Fehima Nametka, koji je pronašao niz novih imena pisaca i pjesnika iz naše književne i kulturne prošlosti, a ta se ispitivanja nastavljaju i sigurno će obogatiti izučavanja na ovom planu.

2) Najnoviji članak o pjesniku Ibrahimu Zikriji Užičaninu i njegovom komentaru Sulejman Čelebijinog Mevluda, vidjeti rad. Salih Trako, Ibrahim Zikrija iz Užica, komentator Sulejman Čelebijinog djela Vesile en-necat, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, Sarajevo.1985., str. 165-173.

jedini komentar *Mevluda*, a njime se Ibrahim Zikrija predstavio kao vrstan alim.³⁾

2. *Divan* - zbirka pjesama, koji je prema saopćenju M. Handžića autograf, broji 24 lista. Čuva se u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.

3. Mehmed Tahir u svome djelu *Osmali muellifleri* navodi i nekoliko Ibrahim Zikrijinih rasprava, ali o njima ništa određeno ne govori. To je preuzeo i Hazim Šabanović, ali također bez komentara.⁴⁾

Sada smo u prilici da govorimo i o njegovoj *Pendnami*, Knjizi savjeta, za koju se do sada nije znalo. *Pendnama* kao žanr u islamskim književnostima razlikuje se od ostalih pjesničkih vrsta u tome što je pisana lahkim jezikom pristupačnim širokom krugu čitalaca kojima je i namijenjena kao didaktičko-moralistička lektira. Njegovana je i na našim prostorima najčešće u alhamijado literaturi, što je razumljivo, jer Bošnjaci ovih krajeva, osim školovanih, nisu znali turski. Koliko se zna, Ibrahim Zikrija je jedini kod nas svoju *Pendnamu* spjevao na turskom jeziku.

Ovaj žanr zacijelo ima svoj uzor u *Pendnami* perzijskog klasičnog pjesnika Feriduddina Atara iz 12. stoljeća, koji će kasnije svoje epigone imati kod Perzijanaca, Turaka pa i kod nas.

Ibrahim Zikrija je ovu svoju *Pendnamu* spjevao u „mesnevi“ stihovima a namijenio ju je sedamnaestogodišnjem sinu Ahmedu, a preko njega, kako je bio običaj, i svim njegovim vršnjacima što je pjesnik u uvodnoj pjesmi iznio ovako:

*Onda pero poče ukrug da se kreće
Pa mome sinu. Pendnamu izriče
Očinja vidu, radosti srca, Ahmede,
Nek' je pomoć Božja uvijek uz tebe
Ovo su tebi savjeti od mene
Potrudi se, sine, svojski ih prihvati
Napisah jasno na turskome tako
Da bi se mogao koristiti svako
Jezgrovite, kratke, ali obuhvatne
Mnoge, raznovrsne, savjete prijatne
Da ostane nekog iza mene traga
Da me čitaoci spomenu srca draga*

---

3) Tri rukopisna primjerka ovog djela, od kojih je jedan prepisan iz autografa, nalaze se u zbirci rukopisa Orijentalnog instituta u Sarajevu. Više o tom vidjeti članak naveden u bilješci 2.

4) Vidjeti rad naveden u bilješci 2, str. 172.

Pjesnik je poemu dovršio 1256 (1840) godine što je izrazio i u kronos-tihu na kraju ovako:

Ču bitti, Zikriyā, bu nazm i fāhir

Dedim tarihini „manzūme-yi cevāhir“

O Zikrija, kad bi ova dična pjesma ispjevana

Izrekoh joj „tarih“ - „dragulji đerdana“

Ovaj *tarih* (manzūme-yi cevāhir), koji bi dobro pristajao i za naslov ove poeme, preračunat po „ebced“ sistemu daje 1256. hidžretsku, to jest 1840. g. n.e. Iz ovog se vidi da ju je ispjevao dvije godine nakon što je napisao komentar na poznati Sulejman Čelebijin (Mawrid al-wuṣūl fī mawlid ar-Rasūl spjev, o posljednjem vjerovjesniku Muhammedu, u narodu poznat kao *Mevlud*.

Opis i sadržaj djela

Rukopis ove poeme, koji je bio jedini za koji se zna (unikat), čuvao se u Zbirci rukopisa Orijentalnog instituta u Sarajevu (br. 4187). Na žalost, nestao je u plamenu, od agresorske ruke. Rukopis je bez poveza, broji 14 listova, razmjera 22x14 cm. Na stranici je ispisan po 14 redaka, tačnije bejtova, teksta, razmjera 14x8 cm. Papir bijel, srednje debljine i kvaliteta. Pismo „nesh“ pisano crnim mastilom.

Ovaj rukopis ima zapravo dva dijela: glavni tj. tekst *Pendname* (list 1-10) i dodatak od deset zasebnih pjesama (list 10-14).

Spjev *Pendnama* je po formi „mesnevija“. Ispjevan je lahkim i lijepim turskim jezikom. Broji 28 kraćih pjesama, naslovljenih prema temi o kojoj govore. U njoj se izlažu savjeti kako se vladati da bi se olakšalo i osmislilo življenje, a što će činiti čovjeka zadovoljnim i sretnim. Ovim savjetima su obuhvaćene različite prilike s kojima se čovjek susreće. Tako se daju savjeti: o potrebi pokornosti Bogu, ustrajnosti u molitvi, o griješenju i pokajanju, dužnostima prema roditeljima, sticanju znanja, moralnom življenju, pouzdanju u Bogu, o zahvalnosti i strpljivosti, o posljedicama laži, o lažnim zakletvama, o zabrani iznalaženja i iznošenja tuđih mahana, o posljedicama ogovaranja, smutnje, odavanja tajni, o izrugivanju, psovki i grdnji, o prijateljstvu, o slaganju naravi (kao posljedici druženja), o brizi o podređenima, o pravilima druženja, odijevanju, ženidbi i bračnom životu, obavezama i brizi o kući, o umjerenosti i posljedicama škrтости, o posljedicama prazna govora.

Svaka tema ima naslov, a izložena je u različitom broju bejtova, od pet do 23. Temi o sticanju znanja (Der wasf-i ilm-i šerif) autor je posvetio 23 bejta; ženidbi i bračnom životu (Der ahwal-i tehhul) 22; moralnom ponašanju (Der beyan-i ahlaq) 13 bejtova itd.

U svim pjesmama Ibrahim Zikrija se obraća sinu izravno, kao da kod njega sjedi, a on mu savjete dijeli. Iz tog izravnog obraćanja isijava iskrena roditeljska ljubav i želja da sina pouči svemu u što je i sam uvjeren da donosi životnu sreću. U završnoj pjesmi (Hatima) Ibrahim Zikrija ovako sinu kaže:

*Drago dijete moje, ovo je iskreni savjet tebi
Trudi se uvijek da ga srcem primiš sebi
Od Boga molim, očinji vidu moj,
Da na oba svijeta budeš ukras moj
Neka te Rabb u svakoj prilici upućuje
Da postaneš učen i odgojen, da dođeš do spoznaje
Nek te uvijek prati pomoć Rabba uzvišenoga
Nek je uvijek uza te „evlija“ duhovna snaga*

Tekst Pendname se završava, kako je već rečeno, na listu loa, a kao dodatak slijedi nekoliko stihovanih cjelina za koje se osnovano može pretpostaviti da im je autor pjesnik Ibrahim Zikrija. Prvo, tu su dva bejta sentenciozne sadržine, a onda Ibrahim Zikrijina pjesma (sedam bejtova) o ovoj poemi, koja je autorova recenzija Pendname (Takriz). Ta kratka pjesma koju prilazemo i u originalu, u prijevodu glasi:

*Ako tražiš zumbula i ruža, dođi ovamo
Puno ćeš naći u ovom ružičnjaku, uđi samo!
Svaka stranica je jedan kraj ružičnjaka
Ispod, s kraja na kraj teče savjeta rijeka
Svaki polustih njegov buket je jedan
Iz njega izbija ambre miris opojan
Voda rijeke hrđu sa srca odstranjuje
Miris ambre dobrotu srcu daruje
Ko dušom udiše miriše njegove ugodne
Ko u zanosu pije vodu rijeke kristalne
Ko iskreno uživa ružičnjaka ljepote
Srce mu postaje čisto, prepuno dobrote
Zalazi često da se nauživaš šetnje ugodne
Zikrija, dođi, u ružičnjak beri pupoljke rumene.*

Iz ove kratke pjesme - recenzije, vidi se da je autor poeme Ibrahim Zikrija bio sasvim svjestan vrijednosti svoga djela. Poslije ovih stihova, kao

Dodatak, nadovezuje se deset nenaslovljenih pjesama, od kojih bi prve četiri (broje po deset bejtova) prema sadržaju mogle nositi zajednički naslov „hasb-i hal“ (ispovijest o doživljenom i proživljenom), a drugih šest (broje po osam bejtova) po sadržaju su „munadžati“ (obraćanje Bogu u osami). Svaka ova pjesma ima zasebnu rimu i zaseban refren, a ispjevane su također lijepim i pristupačnim jezikom, kao i Pendnama, što upućuje na autorstvo pjesnika Ibrahima Zikrije Užičanina.

Na kraju nema podataka o prepisu ovog rukopisa, pa se ne može znati ko je prepisivač. Naš je utisak da bi ovo mogao biti autograf. Ako bi se to u daljem ispitivanju djela ovoga alima i pjesnika, potvrdilo, vrijednost ovog manuskripta bi se jako uvećala. U svakom slučaju, saznali smo za još jedno vrijedno djelo Ibrahima Zikrije Užičanina. Kada znamo za njegov *Divan* pjesama, te njegov spomenuti komentar Sulejman Čelebijina spjeva, njegova *Pendnama* ga još više potvrđuje kao vrsna pjesnika i učena čovjeka sa ovog našeg tla.

PEND-NAMA - BOOK OF ADVICE BY IBRAHIM ZIKRIJA UŽIČANIN

Pend-nama - Book of Advice, not known earlier, is a poem of moral-didactic content written by the poet Ibrahim Zikrija Užičanin in 1840. The poem was written in a beautiful and well-understandable Turkish and was dedicated to his seventeen years-old son Ahmed.

In the former studies of the literature of Bosnian Muslims, the following information regarding Ibrahim Zikrija was discovered:

- He wrote a „Divan“ (collection of poems) in 1232/1817, whose autographic copy is kept in Gazi Husrev-bey's Library in Sarajevo.

- He wrote a commentary on Sulejman Čelebi's poem *Wasīlat an-nağāt* (known as the *Mevlud*). Three copies of that commentary, known under the title *Mawrid al-wuṣūl fī Mawlid ar-Resūl* are kept in the Institute for Oriental Studies in Sarajevo. One of the copies is copied out from the autographic version and therefore is especially valuable.

- He wrote several risalas (treatises), of which the authors of our cultural history (Mehmed Tahir Bašagić and Šabanović) do not know anything with certainty.

With the discovery of the hand-written copy of the Pend-nama, which we believe is an autographic copy, we have found another poetic work of Ibrahim Zikrija Užičanin. This establishes him once more as an excellent poet who worked both as a poet and a scientist in his homeland.

